

En Sognehistorie.

Søren Alkærsig: Vejen Sogn i Malt Herred. Udgivet af et Udvalg, Vejen 1936—1941.

Dansk lokalhistorisk forskning har i de sidste aartier frembragt et væld af sognehistorier af meget ulige værd. Nogle er ikke meget andet end materialesamlinger, ofte endda uordentlige og upaalidelige med en mængde ligegyldigt stof. Der er mange forhold, der taler til undskyldning for disse værker. Paa mange omraader mangler enhver vejledning for den, der uden særlige forudsætninger giver sig i lag med arbejdet, kun drevet af en dybtgaaende interesse for hjemstavnens historie. Studiet af egnshistorie er endnu en forholdsvis ny foreteelse, og man har indenfor den historiske forsknings ledende kredse ikke klargjort sig, hvilken betydning dette med saa stor iver drevne arbejde kan have for den videnskabelige udforskning af Danmarks indre historie. Samarbejdet har delvis svigtet, og skylden maa sikkert i første række lægges paa faghistorikerne. Det tilkommer dem at gøre opmærksom paa de opgaver, som lokalhistorikeren i kraft af sine særegne forudsætninger har mulighed for at løse, saaledes at han kan bidrage til at udvide det almindelige kendskab til vort lands fortid. Men det maa ogsaa være deres pligt at udarbejde vejledninger, der ikke blot orienterer paa nogle faa punkter, men giver systematisk oplysning om alle de spørgsmaal, som lokalhistorikeren gang paa gang bliver stillet overfor.

Men er der daarlige sognehistorier og lokallhistoriske arbejder, saa er der ogsaa mange eksempler paa det modsatte. Bøger, som enhver historisk interesseret vil læse med udbytte og føle sig beriget af. Der er lokalhistorikere, som gennem et langt livs maalbevidst arbejde har erhvervet sig et kendskab til visse sider af fortidens liv, som ofte kan gaa dybere end faghistorikerens maa-ske mere vidtstrakte, men ogsaa ofte mere overfladiske viden. Alene fra Jylland kunde der i denne sammenhæng nævnes adskillige. Enhver der har læst Søren Alkærsigs bog om Askov ved, at her er en mand, om hvem dette kan siges. Og hans store nye bog om Vejen sogn vil bekræfte dette.

I sin skildring af tiden før 1870 har Alkærsig ikke delt afsnitene paa langs, men søgt at give en nogenlunde tidsmæssig fremadskridende redegørelse, hvor alle de forskellige problemer behandles i sammenhæng med hinanden. Værket kan derved have tabt lidt i overskuelighed, en mangel der raades bod paa ved et udmærket sag- og personregister, men det har paa den anden side vundet ved indre sammenhæng. Denne fremstillingsform

kræver en meget stor beherskelse af stoffet, og naar den her føles som ganske naturlig, skyldes det først og fremmest, at Alkærsig ikke har villet skrive en almindelig sognehistorie, lavet over samme læst som andre. Der er en mening med bogen udover det at fortælle om, hvad der er sket i et sogn igennem tiderne. Det er selve bondesamfundet og dets udvikling, forfatteren har villet give et billede af. Han har villet se det indefra, se hvorledes man levede i fællesskabet og som mennesker. Hvordan samfundet trods al modgang og ulykke udviklede sig. Hvordan torpbevægelsen fik folk til at flytte ud paa udmarkerne, eller hvorfor torperne hørte op med at bestaa. Hvordan landboreformerne sprængte det gamle samfund, og hvordan nye fællesskabsformer groede frem.

Ved den materielle kultur kan vi paa en maade efterligne naturvidenskabens metode, arbejde med nøjagtige statistiske oplysninger. Men det historiske materiales ensidighed gør det vanskeligt at trænge ind til menneskene selv. Naar det gælder det aandelige livs verden, maa der en psykologisk indføling til. Der skal menneskekundskab til at skrive et værk om en betydelig personlighed, men ogsaa til at give en skildring af den danske bondes tænkemaade, hans aandelige indstilling, hans religiositet og overtro eller det stærke »sind«, som Jakob Knudsen har givet saa levende et billede af. I Alkærsigs bog glemmer man aldrig, at det er mennesker, og ikke bare samfundsvæsener, der er hovedpersonerne. Mennesker med menneskelige svagheder og menneskelig styrke og kraft. Mange kloge bemærkninger om sognefolkens aandelige indstilling findes spredt rundt om i bogen — særlig vil jeg fremhæve afsnittet bondesind (side 251 ff.). Her er gjort et virkeligt — og saa vidt jeg kan se vellykket — forsøg paa at forstaa bondens tankegang. En saadan analyse er en velgørende modsætning til de kapitler om sagn, som ellers er saa almindelige i sognehistorier. Alkærsig kender ogsaa sagn, men han ved, at det i og for sig ingen interesse har at faa gengivet sagnenes indhold — det er i en populær fremstilling spild af papir — det er sagnenes vidnesbyrd om fordums tænkemaade, som er det væsentlige.

Men trangen til at se sammenhængen i fortidens liv giver sig ogsaa hos Alkærsig udslag paa en anden maade. Ved skildringen af de enkelte forhold vil han ikke nøjes med at gengive indholdet af de historiske dokumenter, overalt søger han at faa fat paa, hvorledes forholdet er mellem de enkelte begivenheder. Man kan paa en maade sige, han digter med. Fremgangsmaaden er rigtig. Forskeren maa give noget af sit eget, ellers bliver det kun en

materialesamling. Men paa den anden side kan disse veje let føre ud i dyndet — der er ikke saa langt fra grøft til grøft. I den nyere lokalhistoriske litteratur har vi enkelte eksempler paa, hvad en løbsk hjerne kan præstere, naar dens ejermand mangler sund fornuft.

Et referat af enkeltheder kan der selvfølgelig ikke være tale om. Men nogle faa afsnit kan der være grund til at nævne f. eks. landboreformerne, hvor udskiftningens store betydning med rette fremhæves, eller landbrugskrisen efter Napoleonskrigene. Krigene i det 17. aarhundrede er ogsaa skildret indgaaende, ligesom den ulykkelige tid derefter. Selvom Alkærsig selvfølgelig er klar over kildematerialets ensidighed, tror jeg dog, at han er tilbøjelig til at se for sort paa forholdene. Det vilde være interessant engang at faa en indgaaende kildekritisk vurdering af hele dette problem.

Vejens udvikling indtil jernbanens anlæggelse er typisk for de fleste midtjyske landsbyer — ja vel for de fleste danske. Forhold og begivenheder har deres lokale præg og der kan være nogen forskel i kaar — Vejenbønderne var vel nok fattigere end mange af deres standsfæller i det øvrige land. Men alligevel, mere iøjnefaldende end forskellene var lighederne i liv og i skæbne. Efter at jernbanerne havde revolutioneret forholdene i den lille by, fik den derimod sin særprægede udviklingslinje. Stationsbyens kaar er anderledes end landsbyens. Det afsluttende hefte, der omhandler tiden 1870—1920, er vel nok det mest lokalt prægede, og sikkert det, der vil optage de gode Vejenborgere mest. Det er jo saaledes, at den, der ikke har nogen særlig dybtgaaende historisk følelse, helst vil høre om den tid, der ligger umiddelbart før nutiden. Den kan han selv huske noget om, den har han hørt de gamle fortælle om. Den er han delvis fortrolig med. Men alligevel frembyder ogsaa dette afsnit en del af almen interesse. En stationsbys tilbliven og udvikling er jo ogsaa et stykke almen kulturhistorie, og mange af de kommunale problemer, som man maatte tumle med i Vejen, mange af de modsætningsforhold — kommunale, sociale og politiske — som fandtes her, vil kunne træffes i de fleste andre stationsbyer.

Johan Hvidtfeldt.

Den nederländska Östersjöhandeln omkr. 1600.

Aksel E. Christensen: Dutch Trade to the Baltic about 1600. Studies in the Sound Toll Register and Dutch Shipping Records. Munksgaard & Martinus Nijhoff 1941.

Dr. Christensens stora avhandling — den omfattar nära 500 tättryckta kvartsidor jämte ett tjugotal diagram — samman-